

Р.Н. Жолболсынов, Н.Д. Шакирова*
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

АДАМИ КАПИТАЛДЫ ДАМУДАҒЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНІҢ РӨЛІ

Аңдатпа

Соңғы жылдары ұлттық байлықтың құрамдас бөлігі болып табылатын адами капиталды дамытуға көбірек көңіл бөлінуде. Олардың қатарында халықты әлеуметтік қорғау, адам денсаулығы, отбасылық қарым-қатынастың жақсаруы, аудан мекемелерінің дамыған қызметі және білім беру жүйесіндегі түбегейлі өзгерістер бар екені қарастырылады. Сонымен қатар, адами капитал – экономиканы, қоғамды және оның негізгі буыны – отбасын, еңбек ұжымының білімді бөлігін, өмір бойы және еңбек жолында ақылға қонымды басқару қабілетін қарқынды дамытатын басты күш екені көрсетіледі.

Кез келген мемлекет пен қоғамда адами капиталдың қалыптасуы адамның дені сау дамуы, оның тууы, адам және оның тұлға деңгейінде жетілуі сияқты көптеген процестерді қамтиды. Олардың қатарында аналар мен балалардың тыныштығы мен денсаулығына, салауатты отбасы ортасына, мектепке дейінгі тәрбие мен білім берудің басқа да түрлерін қамтитын кешенді білім беру жүйесіне, олардың сапасы мен тиімділігіне бағытталған күшті әлеуметтік қорғау саясаты бар.

Осы орайда көптеген экономистердің пікірінше, білім адами капиталды қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Бүгінгі таңда білім компанияның нарықта табысқа жетуінің, ел экономикасының өсуі мен ғылыми-техникалық әлеуетін арттырудың басты факторына айналуға. Сонымен қатар, халыққа білім беру мемлекеттің міндеттемелерінің бірі ғана емес, елдің экономикалық дамуының күшіне айналуы қажет. Себебі білімнің қоғамдық дамуда атқаратын орны анықталмай, ешқандай стратегия құрылмайды деуге болады.

Мақаланың жазылу мақсаты еліміздегі әлеуметтік-экономикалық даму жолын ішкі жалпы өнімнің өсуі деп қана емес, халықтың өмір сүру сапасы мен әл-ауқатының нақты жоғарылауы деп түсіну керектігін ұғындыру. Біз үшін және еліміз үшін ең маңыздысы бұл «экономикалық өсу жолын жеделдету», түрлі технологияларды жаңғырту, еліміздің ішкі әлеуметтік тұрақтылығы мен елдің жаһандық позициясын нығайту мақсатында, Қазақстан Республикасындағы адами капиталдың дамуын сапалы және сандық жағынан дамыту барысында білім беру саласының әлеуетін арттыру қажет екені айқындалады.

Еліміздің президенті Қасым-Жомарт Тоқаев өзінің халқына жолдауында «адами капиталды дамыту, жаңа үлгідегі білім саласына инвестиция тарту мәселесіне маңыз беріп, басты бағыт етіп ұсынды. Бұл ұлттық саясаттың табиғи ресурстарға сеніп қалмай адами капиталды орнықты дамытуға негізделгені» деп пікірін жолдаған болатын.

Жазылып отырған мақаланың да өзектілігі осында: яғни, қазіргі уақытта адами капиталды дамытудың рөлі қандай және қандай деңгейге жетіп отыр, сонымен бірге адами капиталды дамытудағы білім берудің рөлінің маңызы қаншалықты деген мәселелерді қарастыруға бағытталып отыр.

Мақалада күтілетін нәтижелер: адами капиталды дамытудағы білім беру жүйесінің орны мен маңыздылығы анықталады.

Түйін сөздер: адами капитал, білім, білім деңгейі, адам факторы, педагогикалық білім беру тұжырымдамасы.

*Жолболсынов Р.Н. *; Шакирова Н.Д.
Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
г. Алматы, Казахстан*

РОЛЬ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ В РАЗВИТИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА

Аннотация

В последние годы все больше внимания уделяется развитию человеческого капитала, которая является составляющей национального богатства. В их число можно отнести такие показатели, как социальная защита населения, здоровье человека, улучшение семейных отношений, развитая деятельность учреждений района и кардинальные изменения в системе образования. Также, человеческий капитал – это основная сила, интенсивно развивающая экономику, общество и его основное звено – семью, образованную часть трудового коллектива, способность разумно управлять на протяжении всей жизни и на протяжении всей трудовой деятельности.

Формирование человеческого капитала в любом государстве и обществе включает в себя множество процессов, таких как здоровое развитие человека, его рождение, и все этапы его становления как личности. Сюда относим сильную политику социальной защиты, направленную на спокойствие и здоровье матерей и детей, здоровую семейную среду, комплексную систему образования, включающую дошкольное воспитание и другие виды образования, их качество и эффективность.

Многие экономисты считают, что образование играет решающую роль в формировании человеческого капитала. Сегодня образование становится основным фактором успеха компании на рынке, роста экономики страны и увеличения ее научно-технического потенциала. При этом народное образование является не только одной из обязанностей государства, но и главной силой экономического развития страны. Ни одна созданная стратегия не будет работать, не обособив роль образования в общественном развитии.

Цель написания статьи – понять, что под социально-экономическим развитием страны следует понимать не только рост валового внутреннего продукта, но и реальное повышение качества жизни и благосостояния населения людей. В таких условиях, мы считаем, что сейчас самое важное для нас и нашей страны – «ускорить путь экономического роста», модернизировать различные технологии, укрепить внутреннюю социальную стабильность и глобальные позиции страны, повысить потенциал сферы образования. Анализируя ход качественного и количественного развития человеческого капитала в Республике Казахстан выявляем ее важность.

Президент Касым-Жомарт Токаев в своем Послании народу подчеркнул важность «развития человеческого капитала, привлечения инвестиций в образование нового типа». Это связано с тем, что национальная политика основана на устойчивом развитии человеческого капитала, не полагаясь на природные ресурсы».

Актуальность написанной статьи заключается в том, какова роль развития человеческого капитала и какого уровня он достиг, и в то же время она направлена на рассмотрение вопросов о том, насколько важна роль образования в экономике. развитие человеческого капитала.

Данная статья актуальна тем, что рассматривает вопросы важности роли образования для развития человеческого капитала, а также делает попытки определения ее роли и уровня развития.

Ожидаемые результаты статьи: определено место и значение системы образования в развитии человеческого капитала.

Ключевые слова: человеческий капитал, образование, уровень образования, человеческий фактор, концепция педагогического образования.

*Zholbolsynov R. *, Shakirova N.
Abai Kazakh National Pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan*

EDUCATION IN THE DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL THE ROLE OF THE SYSTEM

Abstract

In recent years, more attention has been paid to the development of human capital, which is a component of national wealth. Among them, it is considered that there are social protection of the population, human health, improvement of family relations, developed activities of district institutions and fundamental changes in the education system. At the same time, it is shown that human capital is the main force that rapidly develops the ability to manage the economy, society and its main generation the family, the educated part of the labor team, throughout life and in the career path.

The formation of human capital in any state and society includes complex processes in the womb under the influence of many factors, such as the healthy development of a person, his birth, development at the level of a person, person and personality. Among them, there is a strong social protection policy aimed at the peace and health of mothers and children, a healthy family environment, a comprehensive education system that includes pre-school education and other types of education, and their quality and effectiveness.

In this regard, according to many economists, education plays a decisive role in the formation of human capital. Today, education is becoming the main factor for the success of the company in the market, the growth of the country's economy and the increase of its scientific and technical potential. At the same time, public education is not only one of the obligations of the state, but it should become a force of economic development of the country. Because the role of education in social development is not determined, it can be said that no strategy is created.

The purpose of the article is to understand socio-economic development not only as an increase in the gross domestic product, but as a real increase in the quality of life and well-being of the people. The most important thing for us is that it is necessary to increase the potential of the education sector for the qualitative and quantitative development of Kazakhstan's human capital in order to accelerate economic growth, technological modernization, social stability and strengthening the country's global position.

President Kassym-Jomart Tokayev, in his address to the people, emphasized the issue of "developing human capital, attracting investment in the field of education of a new type and proposed it as the main direction. «This national policy is based on the sustainable development of human capital without relying on natural resources» he said.

Expected results in the article: that is, what is the role of human capital development and what level it has reached, and at the same time, it is aimed to consider the issues of how important is the role of education in the development of human capital.

Expected results of the article: The place and importance of the education system in the development of human capital is determined.

Keywords: human capital, education, level of education, human factor, concept of pedagogical education.

Негізгі ережелер. «Адами капиталды дамытудағы білім беру жүйесінің рөлі» тақырыбындағы мақаланың негізгі ойы адами капиталды дамытудың негізгі драйвері ретінде білім берудің қаншалықты маңызды екендігі, адами капиталды дамытуда білім беру жүйесі қалай әсер етуде және қандай жұмыстар жүргізілуде және қандай әдіс-тәсілдер қолданылу үстінде соған басты назар аударылды. Білім беру жүйесінің адами капиталды дамытуда жеткен

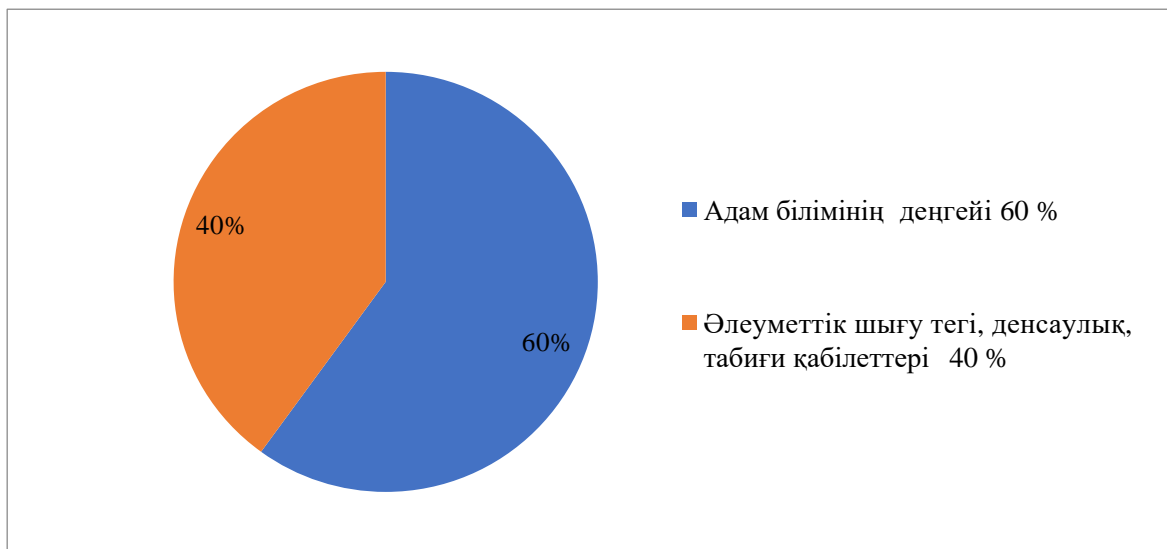
нәтижесі қаншалықты деңгейде барлығына тоқталдық. Зерттеу, талдау, салыстыру, әдіс-тәсілдері арқылы кейбір мәселелер табылды және шешімін табу үшін бірқатар ұсыныстар қарастырылды.

Кіріспе. Адами капиталды біз қалай түсінсек болады – бұл кез келген елдің және мемлекет экономикасының әлемдік нарықта бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ететін және мемлекеттік органдардың, заң шығарушы және атқарушы билік органдарының қызметіне күшті әсер ететін фактор болып табылатын жинақталған қабілеттердің, дағдылар мен мақсаттардың жиынтығы [1].

Екінші жағынан адами капитал – адамға, оның өмір сүру сапасына, оның ақыл-ой еңбегінің жағдайлары мен құралдарына, оның өмір сүру және еңбек ету ортасына салынған инвестиция. Адами капиталдың өзегі – білім және кәсібилік. Адами капитал жеке адам мен мемлекеттің ғана емес, сонымен қатар отбасы мен қоғамның экономикалық дамуының факторы болып табылады [2].

Елімізде 24 Тамыз 2023 жыл «Адами капиталдың дамуы – ел экономикасы өсуінің негізі» атты Ғылым және жоғары білім министрлігінің ұйымдастыруымен білім және ғылым форумы өткен болатын. Бұл форумда ғылым мен жоғары білімнің даму мәселелері Мемлекет басшысының – жіті назарында екені айтылып алдағы уақытта Қазақстанның жоғары білім және ғылым саласындағы ұстанымдарын нығайту керек деп нақты пікір білдірген болатын. Бұл ойда адамның дамуын алға тартып отырғаны сөзсіз себебі білімді халық әрқашан қабілетті болып келетіні анық және халқымыздың бұл тұрмыс жағдайына да едәуір әсер етері белгілі [3].

Қазіргі уақытта Қазақстанда әлеуметтану және әлеуметтік философияда бұл үрдіс қоғам өмірінің стратегиялық маңызды саласы ретінде танылып отыр сонымен бірге бұл мемлекетіміздің ұлттық басымдылығы ретінде қарастырыла бастады деуге болады. Бұған мысал ғылыми зерттеулерге сүйенсек, адами капиталды қалыптастыратын көптеген факторлар бар және олардың маңыздылығы да ерекше орын алады, және олар мынадай құрылымға ие (сурет -1):

Сурет - 1. Адами капиталды қалыптастыратын факторлардың құрылымдық көрсеткіші

Осы орайда адами капиталды қалыптастыруда және оның тиімділігін арттыруда білімнің жетекші орын иеленетіні айдан анық екенін білсекте болады [4].

Зерттеу материалдары мен әдістері. Білім берудің адамдық капиталды қалыптастырудағы ролін зерттеу жұмысы кезінде Берунидың жазған мәліметтеріне назар аударылды. Беруни елдің әл-ауқаты ондағы ғылымның жағдайы мен дамуына байланысты екенін атап көрсеткен мәліметтерге кез болдық. Оның ойынша, адамның ең үлкен бақыты – білімге ие болу, өйткені оған ақыл-парасат берілген. Бақытты осылай түсіну ғана қоғамдағы тыныштық пен тыныштыққа әкеледі. «Адам шынайы ләззатқа қаншалықты көп қол жеткізсе, соғұрлым ол осы ләззатты шынымен сезінеді. Адамның жаны білмегенін білгенде де солай болады» деп, адамның ең жоғарғы парызы – басқаларға, әсіресе кедейлерге қамқорлық жасау делінген екен [3]. Міне осындай сөздердің астары да білімге адамның дамуына негізделіп отырғаны белгілі екенін көріп отырмыз. Яғни білім – адам дамуының маңызды құрамдастарының бірі. Ол қоғамның маңызды мәселелерін шешуде де шешуші рөл атқарады. Қазақстанда бұл мәселеге көп көңіл бөлінуде. Дене және рухани жағынан дамыған ұрпақ тәрбиелеу – жалпыұлттық міндет және қазіргі саясаттың басты назарында [5].

Сонымен бірге біз мақаланың зерттеу жұмысында көптеген экономистердің пікірін қарастырдық, олардың ойынша білім адами капиталды қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Бүгінгі таңда білім компанияның нарықта табысқа жетуінің, ел экономикасының өсуі мен ғылыми-техникалық әлеуетін арттырудың басты факторына айналуда. Біздің заманымызда бәсекелестік елдің жер көлеміне де, табиғи ресурстармен де, қаржылық капиталдың күшімен де анықталмайды. Ендігі кезекте дүниежүзі елдерінің барлығы дерлік жаһандану үрдісінде көп жағдайды білім деңгейі мен қоғамның жинақтаған білім көлемі арқылы шешетін болады [6].

Қазіргі уақытта жаһанданудың тереңдеу жағдайында ғылымның, техниканың және мәдениеттің дамуының маңызды факторы ретінде білім беру жүйесіне сұранысты кеңейту, оның мазмұнын, формасын және оқыту әдістерін жетілдіру қажеттілігі артуда. Біріккен Ұлттар Ұйымының 2030 жылға дейінгі орнықты даму бағдарламасының инклюзивті, әділ және сапалы білім беруді қамтамасыз етуге және өмір бойы білім алуға жәрдемдесуге бағытталған мақсаттары әлемдік тәжірибені зерделеу негізінде білім беру жүйесін дамыту және жетілдіру үшін маңызды екені қарастырылған [7].

Нәтижелер және талқылаулар. Білім жеке, әлеуметтік және экономикалық өсу мен дамудың негізгі драйвері болып табылады деп анық айтқа болады. Ол адам тұлғасының дамуының негізгі қажеттіліктерінің қатарына кіреді және әркімнің ажырамас құқығы болып табылады. Жалпы қоғамға және оның мүшелеріне елдің экономикалық игілігін пайдалануға, еңбек нарығында жоғары позицияға және жоғары табысқа ие болуға мүмкіндік беретін ең жақсы білім беру екенін естен шығармау қажет [8].

Адам өз мамандығының білімінің, іскерлігі мен дағдысының арқасында бағаланады, қоғамда құрметке ие болады. Осы тұрғыдан алғанда, елімізде білім беруді дамыту, азаматтардың танымал маман болып қалыптасуына қолдау көрсету, олардың әлеуетін іске асыруға жағдай жасау мемлекеттік қоғамның басым бағыттары екенін атап өткен жөн. Үздіксіз білім беру жүйесін одан әрі жетілдіруге, жоғары сапалы білім беру қызметтерін көрсетуге және еңбек нарығының заманауи талаптарына сәйкес жоғары білікті кадрларды даярлауға ерекше көңіл бөлінеді [9].

Қазіргі уақытта барлық елдер барынша даму жолына ұмтылып отыр. Бірақ қандай критерийлер бойынша және әлемде қай ел жақсы, қайсысының дамуы төмен екенін анықтауға болады? «Даму» және «прогресс», «даму» және «әлеуметтік-әділеттілік», «даму» және «теңдік», «даму» және «тұрақтылық» ұғымдарының арасында қандай байланыс бар? Бұл сұрақтардың жауабы дамудың басты мақсатын қалай анықтауға болады, ол байлық жинау ма, жоқ па – адамдардың әл-ауқатын арттыру, баршаға бостандық пен әлеуметтік қорғау үшін жағдай жасау, шығармашылық пен шығармашылық үшін тиісті жағдай жасау. тиімді жұмыс. Еңбек, адам мен табиғаттың қатар өмір сүруі мәселелердің қалай шешілетініне байланысты [10].

Қазіргі жаһандану жағдайында білімнің рөлі өзгерді: білім мемлекет дамуының анықтаушы факторына айналды. БҰҰ Даму бағдарламасы аясында жүргізілген зерттеулердің келесі нәтижелері де білім деңгейі мен елдің дамуы тікелей байланысты екенін көрсетеді. Адами капитал индексі денсаулық сақтауда мен білім беруде жұмысшылардың еңбек өнімділігіне қарай анықтайды.

Осы орайда зерттеу жұмысы кезінде әлем елдерінің білім дамуының рейтингтерін қарыстырған болатынбыз (кесте -1) [11]:

Кесте 1 - Әлем елдерінің білім деңгейі индексі бойынша рейтинг көрсеткіші (2018 жыл)

РЕЙТИНГ	ЕЛДЕР	Индекс
1	Германия	0,946
2	Австралия	0,923
3	Жаңа Зеландия	0,923
4	Дания	0,920
5	Норвегия	0,919
6	Исландия	0,918
7	Ирландия	0,918
8	Ұлыбритания	0,916
9	Финляндия	0,915
10	Швеция	0,914
11	Нидерланды	0,906
12	АҚШ	0,899
13	Швейцария	0,896
14	Бельгия	0,893
15	Словения	0,893

Кестеге назар аударып қарасақ, білім деңгейі жоғары елдер тізімінде (алғашқы 15-те) артта қалған, немесе дамымаған ел жоқ. Тізімдегі елдердің барлығы өмір сүру деңгейі жоғары күшті елдер. Осы орайда айта кетер болсақ білім деңгейінің индексі есептеу кезінде елдердің білім саласына бөлінген қаржы, білім беру жүйесінің тиімділігі, халықтың сауаттылық деңгейі ескеріледі.

Зерттеу жұмыстарында адами капиталдың дамуындағы білім беру бағыты ерекшеленіп көрсетілген елдерді қарастырдық. Олар Финляндия, Жапония, Оңтүстік Корея елдері, бұл елдерде білім сапасын арттыру төрт бағыт бойынша жүзеге асырылады: біріншіден, мұғалімдік қызметке үздік, іріктелген, дарынды кадрларды тарту тетіктері бар; екіншіден, мұғалімдердің бастапқы жалақысын көтеру шаралары қабылданған; үшіншіден, мұғалім мамандығының мәртебесін көтеру, бұл мамандықтың тартымдылығын арттыру; төртіншіден, мұғалімдердің біліктілігін үздіксіз арттырып, оқытудың озық әдістерін меңгеруіне барлық жағдай жасалған; Міне осындай бағыттар арқылы бұл елдер әрбір балаға (тұрғылықты жеріне, дене қабілетіне қарамастан) жоғары сапалы білім алуға кепілдік беріп отыр[12]. Ендігі кезекте Қазақстан республикасының адами капиталдың рөлін дамыту бағыты қандай? деген сұрақ келеді. Еліміздің қазіргі уақыттағы адами капиталды дамытудағы білім берудегі бағыттарын талдап қарайтын болсақ:

Республиканың білім беру жүйесін реформалайтын мемлекеттік құжаттар адам факторына жаңа талаптар қойып, жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтар, бай материалдық, интеллектуалдық және рухани мұралар негізінде кемел тұлға тәрбиелеуге ұмтылуда. Бұл бағытта еліміз адамның кемелділігі оның рухани-тәрбиелік мүмкіндіктерімен, жалпы адамзаттық қасиеттері мен және кәсіби кемелдігімен өлшенетіндігін басты назарға алып отыр. Осы орайда біз Қазақстан Республикасының 2021 жылғы әр аймақтың орта білім деңгейі мен өңірлердегі сауатсыздық деңгейін анықтадық (кесте -2):

Кесте 2 - Қазақстан республикасы аймақтарының негізгі орта білім деңгейі мен сауатсыздық деңгейінің көрсеткіштері (2021 жыл)

№	Өңірлер атауы	Негізгі орта білім көрсеткіші	Сауатсыздық көрсеткіші
1	Ақмола	8,85	0,17
2	Ақтөбе	9,06	0,13
3	Алматы	8,33	0,13
4	Атырау	8,64	0,11
5	Батыс Қазақстан	8,72	0,15
6	Жамбыл	8,85	0,13
7	Қарағанды	8,79	0,16
8	Қостанай	8,55	0,18
9	Қызылорда	8,87	0,12
10	Маңғыстау	9,09	0,10
11	Павлодар	8,78	0,17
12	Солтүстік Қазақстан	8,57	0,19
13	Түркістан	9,40	0,11
14	Шығыс Қазақстан	9,00	0,17
15	Нұр-Сұлтан қ.	7,66	0,08
16	Алматы қ.	8,46	0,14
17	Шымкент қ.	9,20	0,11

Жоғарыда көрсетілген кесте суретіндегі еліміздің орта білім деңгейі біршама жақсарғандығы көрініп отыр алайда басқа шетелдік елдермен салыстырар болсақ айтарлықтай жақсы көрсеткішке ие болары анық. Себебі қазіргі уақытта дамыған, дамушы елдер болсын білімге басты назар аударып отырғаны анық. Сол үшінде Қазақстан алдағы уақытта тағыда білім деңгейін жақсарту үшін әліде жұмыс жасауы қажет. Қазіргі уақытта да айтарлықтай еліміз білімге басты назарын аударып отыр.

Оған себеп, бүгінде еліміздегі мұғалімдер білім беру тұжырымдамасы баланың интеллектуалдық әлеуетін дамытуға қажетті жағдай жасауға, дарынды балалармен жұмыс істеу мүмкіндіктерін кеңейтуге, олардың ой-өрісін дамытуға бағыттап отыр [13]. Айта келе біз осы жан – жақты қарастырылып жазылған мәліметтерден мына сөздерді ойымызға түйсек болады:

Адамдық капиталды дамытуда білім сапасы – қазіргі жағдайда қоғам дамуының факторы және қозғаушы күші. Білім кедейлікпен, қажеттіліктермен және әлеуметтік теңсіздікпен күресудің практикалық құралы ретінде қызмет етеді. Сонымен бірге тәрбие дүниетанымын қалыптастыруға, адамның өмір сүру жолын таңдауын кеңейтуге көмектеседі, адам мен қоғам өмірі мен қызметінің әртүрлі жақтарына әсер ету механизміне айналады деп толық айтуға болады [14].

Қорытынды. Қорытындылай келе, адами капиталды дамыту саласындағы әрекетсіздік құны өсуде. Адами капитал болмаса, елдер экономикалық өсуді қолдай алмайды, болашақтың жоғары білікті жұмыс орындарына дайындалған жұмыс күші болмайды және әлемдік экономикада тиімді бәсекеге түсе алмайды. Міне осы орыда әлем елдері білім беруді дамыту адами капиталдың дамуының негізгі қозғаушы күші ретінде қарастырып отыр. Әлем елдеріндегі білім берудің дамуы сол елдердің адами капиталының дамуына негіз болады.

Адам дамуының міндеті – әр адам өз қабілеттерін дамытатын ортаны құру және мұндай даму мүмкіндіктерін кеңейту қажет. Сонымен, адам дамуының басты мақсаты – адамдардың материалдық әл-ауқатын қамтамасыз ететін, салауатты және шығармашылық өмір сүру мүмкіндігін қамтамасыз ететін саяси, экономикалық, әлеуметтік, мәдени және экологиялық ортаны құру болып саналады. Бұл ретте адами капиталдың дамуына білімнің үлесі зор деп айтсақ болады. Яғни білімнің адам дамуы тұрғысынан адам әлеуетін айтарлықтай арттырады. Зерттеулерде көрсеткендей, білім деңгейі адам өмірінің әртүрлі аспектілеріне әсер

етеді, мысалы, денсаулық жағдайы, саяси белсенділік, білім беру бағыттарында көрініп отыр [17].

Білім – адам дамуының маңызды құрамдастарының бірі. Ол қоғамның маңызды мәселелерін шешуде де шешуші рөл атқарады. Білім беруді дамыту арқылы адамдық капиталды дамытуға болады. Білім беру саласына инвестиция құю арқылы білім беру саласына көбірек көңіл бөлу керек. Стратегиялық бағдарламалардың толық жүзеге асуын қадағалау керек.

Қазіргі уақытта экономиканың өсуіне ең тиімді жағы – бұл тиімді адами капитал экономикасы, нақтырақ айтқанда экономиканы және жалпы қаланы өндірістік фактор ретінде дамытудағы басты рөлін көрсетеді. Адами капитал елдің экономикалық өсуінің маңызды факторына, тұрақты экономикалық дамудың негізіне айналуы тиіс. Халықаралық тәжірибе адами капиталға, атап айтқанда, ерте балалық шақтан ересек жасқа дейінгі білімге инвестиция салуды растайды, олар экономика мен қоғамға, сондай-ақ елдің экономикалық өсуіне айтарлықтай табыс әкеледі. Бірақта соңғы 25 жыл ішінде адам әлеуетін дамытуда бұрын-соңды болмаған жетістіктерге қарамастан, дамушы елдерде бұл күрделі проблема ретінде әлі де сақталып отыр.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Decree M. S. M. *On the strategy of actions for the further development of the Republic of Uzbekistan //Khalk Sozi" newspaper.* – 2017. – С. 1-2.
2. A.K. Kusainov. *The role of the teacher in improving the quality of education // Man and Education, 2016, No. 1 (46), pp. 11-12.*
3. Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің ресми ақпараттық ресурсы. 24 Тамыз 2023. Адами капиталдың дамуы – ел экономикасы өсуінің негізі. [https:// prime-minister.kz/news/adami-kapitaldyn-damuy-el-ekonomikasy-osuinin-negizi-25223](https://prime-minister.kz/news/adami-kapitaldyn-damuy-el-ekonomikasy-osuinin-negizi-25223)
4. *Declaration of the World Anti-Crisis Conference // New Macroeconomic Realities - Astana (Kazakhstan), May 23-24, 2013*
5. «Ақтөбе» газеті — облыс баспасы. Адами капиталды дамыту – ұлт болашағының кепілі. 19 Маусым 2021. <https://aqtobegazeti.kz/?p=102027>
6. Dobrynin A.I., Dyatlov S.A., Tsyrenova E.D. *Human capital in a transitional economy: formation, assessment, efficiency of use.* - SPb.: Nauka, 1999.
7. Khasanova G.Kh. Nikadambaeva Kh.B., Kenjaboev Sh.Kh. *The role of education system in human capital development // East European Scientific Journal.* – 2021. – №. 2-1 (66). – С. 48-51.
8. Khasanova, G. Kh. (2019) "Comparative analysis of vocational education systems of Uzbekistan and Japan," *Central Asian Problems of Modern Science and Education: Vol. 4: Issues. 2, Article 251.* Available at: <https://uzjournals.edu.uz/capmse/vol4/iss2/251>
9. Michel R. T. *The Effect of Education on Efficiency in Consumption.* New York; National Buren of Economic Research? 1972-137 p.; Becker G. S. *Human Capital. A Theoretical and 419* <http://tsue.uz/> *Empirical Analysis with Special Reference to Education.* The University of Chicago Press. Chicago, 1993. –P.402.
10. De Munck J., Lits G. *From human capital to human capabilities //A broader normative foundation for the social investment perspective in Europe (Re-InVEST Working Paper Series, D4. 1).* Lauvain-la-Neuve: UCL/Leuven: HIVA-KU Leuven. – 2017.
11. Andersson F., Konrad K. A. *Human capital investment and globalization in extortionary states //Journal of Public Economics.* – 2003. – Т. 87. – №. 7-8. – С. 1539-1555.
12. Machin. S. 'Economics of Education Research and Its Role in the Making of Education Policy.' // *Fiscal Studies* 35 (1): 1–18. 2014.
13. Qazstat. *Ұлттық статистика бюросы. Қазақстан республикасы стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі. Қазақстан Республикасындағы білім беру 2021 жылғы халық санағы.* <https://stat.gov.kz/national/2021/>

14. Nafukho F. M., Hairston N., Brooks K. *Human capital theory: Implications for human resource development* // *Human Resource Development International*. – 2004. – Т. 7. – №. 4. – С. 545-551. <https://doi.org/10.1080/1367886042000299843>

References

1. Decree M. S. M. *On the strategy of actions for the further development of the Republic of Uzbekistan* // *Khalk Sozi* newspaper. – 2017. – С. 1-2.
2. A.K. Kusainov. *The role of the teacher in improving the quality of education* // *Man and Education*, 2016, No. 1 (46), pp. 11-12.
3. *Kazakhstan respublikasy premer-ministrinin resmi aqparattyk resursy*. 24 tamyz 2023. *Adami kapitaldyn damuy – el ekonomikasy osuinin negizi*. <https://primeminister.kz/news/adami-kapitaldyn-damuy-el-ekonomikasy-osuinin-negizi-25223>
4. *Declaration of the World Anti-Crisis Conference* // *New Macroeconomic Realities - Astana (Kazakhstan)*, May 23-24, 2013
5. «*aqtöbe*» gazetisi — oblys baspasy. *Adami kapitaldy damyту — ült bolaşaqynyñ kepili*. 19 mausym 2021. <https://aqtobegazeti.kz/?p=102027>
6. Dobrynin A.I., Dyatlov S.A., Tsyrenova E.D. *Human capital in a transitional economy: formation, assessment, efficiency of use*. - SPb.: Nauka, 1999.
7. Khasanova G.Kh. Nikadambaeva Kh.B., Kenjaboev Sh.Kh. *The role of education system in human capital development* // *East European Scientific Journal*. – 2021. – №. 2-1 (66). – С. 48-51.
8. Khasanova, G. Kh. (2019) "Comparative analysis of vocational education systems of Uzbekistan and Japan," *Central Asian Problems of Modern Science and Education: Vol. 4: Issues. 2*, Article 251. Available at: <https://uzjournals.edu.uz/capmse/vol4/iss2/251>
9. Michel R. T. *The Effect of Education on Efficiency in Consumption*. New York; National Buren of Economic Research? 1972-137 p.; Becker G. S. *Human Capital. A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education*. The University of Chicago Press. Chicago, 1993. –P.402.
10. De Munck J., Lits G. *From human capital to human capabilities* // *A broader normative foundation for the social investment perspective in Europe (Re-InVEST Working Paper Series, D4. 1)*. Louvain-la-Neuve: UCL/Leuven: HIVA-KU Leuven. – 2017.
11. Andersson F., Konrad K. A. *Human capital investment and globalization in extortionary states* // *Journal of Public Economics*. – 2003. – Т. 87. – №. 7-8. – С. 1539-1555.
12. Machin. S. 'Economics of Education Research and Its Role in the Making of Education Policy.' // *Fiscal Studies* 35 (1): 1–18. 2014.
13. Qazstat. *Ultyq statistika burosy. Kazakhstan respublikasy strategialyq josparlau jane reformalar agenttigi. Kazakhstan respublikasyndagy bilim beru 2021 jylgy halyq sanagy*. <https://stat.gov.kz/national/2021/>
14. Nafukho F. M., Hairston N., Brooks K. *Human capital theory: Implications for human resource development* // *Human Resource Development International*. – 2004. – Т. 7. – №. 4. – С. 545-551. <https://doi.org/10.1080/1367886042000299843>